POMIĘDZY
МІЖ • МЕЖДУ • BETWEEN • ZWISCHEN • ENTRE

Polsko-Ukraińskie Studia Interdyscyplinarne
2023, nr 2 (9), ss. 55–57

https://czasopisma.marszalek.com.pl/en/10-15804/pom
DOI: 10.15804/PPUSI.2023.02.06

Maksymilian Krasoń
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
https://orcid.org/0000-0001-5165-4264

RECENZJA

K. Kościelniak, *Pola bitew w Poznaniu i okolicach, przewodnik historyczno-turystyczny*, Toruń 2023, ss. 333

W 2023 roku, dzięki inicjatywie historyka wojskowości dr. Karola Kościelniaka[1], nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek z Torunia ukazał się pierwszy poznański przewodnik turystyczny *stricte* poświęcony lokalnej historii militarnej. Jest to praca zbiorowa, w której, co istotne, walny udział jako autorzy mieli studenci Wydziału Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza[2] w Poznaniu oraz uczniowie III Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Kantego w Poznaniu. Istotny wkład w jej powstanie wniosła także współpraca z Marcinem Lutomskim, szefem firmy „Walhalla. Inscenizacje Historyczne", dzięki której możliwe było stworzenie atrakcyjnej oprawy graficznej. Przedsięwzięcie wykonane w ramach projektu *Militarne znaczenie Poznania dla historii regionu – przewodnik historyczno-turystyczny* (nr rej. Nds/529049/2021/2021) zostało sfinansowane dzięki funduszom pozyskanym ze środków publicznych w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pt. *Nauka dla społeczeństwa* (Kościelniak, 2023, s. 5).

Jak podkreślił to Kościelniak, celem przyświecającym niniejszej pracy jest popularyzacja wiedzy historycznej i badań naukowych wśród mieszkańców regionu Poznania oraz turystów. Autor zdecydował się na, jego zdaniem, atrakcyjną formę przewodnika, pozwalającą wykorzystać aktywność turystyczną do poszerzania świadomości zainteresowanych na temat dziejów militarnych tej części województwa wielkopolskiego. Zdaniem Kościelniaka praca na wybranym wycinku ziem Polski pozwala nie tylko uświadamiać wagę tego regionu w kontekście historycznym, podkreślając przy tym, iż częstokroć podzielał on losy całego kraju, ale także promować jego atrakcyjność jako miejsca wartego ujęcia w planowanych destynacjach (Kościelniak, 2023, s. 5–6). Co interesujące, czytelnik mający w ręce tę publikację jest zachęcony do nie pozostawania biernym wobec jego treści. W celu jego aktywizacji położenie każdej miejsco-

[1] Karol Kościelniak jest pracownikiem badawczo-dydaktycznym Pracowni Historii Wojskowej na Wydziale Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego zainteresowania badawcze oscylują wokół tematyki związanej z wojskowością nowożytną, szczególnie w okresie III wojny północnej (1700–1721). Kościelniak, poza recenzowaną pracą, jest autorem m.in. analizy: *Kadra oficerska w wojsku koronnym w latach 1576–1648. Studia nad zawodem wojskowym*, Toruń 2011, współautorem pracy: *Fenomen walki partyzanckiej. Aspekt historyczno-wojskowy [The phenomenon of guerrilla warfare. historical and military aspect]*, Toruń 2014, którą napisał wraz z Jarosławem Piątkiem, i ważnej publikacji poświęconej lokalnej historii militarnej: *Wojenny Poznań. Fortyfikacje i walki o miasto do XVIII wieku*, Poznań 2017, powstałej przy współpracy ze Zbigniewem Pilarczykiem i Marcinem Danielewskim.

[2] Szczególną zasługę ma tutaj współpraca z Sekcją Studentów Historyków Wojskowości, Koła Naukowego Historyków UAM im. prof. Gerarda Labudy, działających na tymże Uniwersytecie.

wości przedstawione jest na mapie, pozwalającej samemu rozrysować przebieg starć, jakie odbywały się w jej okolicy. Ponadto autor promuje społeczne działania, mającej na celu godne upamiętnienie opisywanych starć, gdyż – jak zauważył – duża część z nich jeszcze się tego nie doczekała. Zapewnił przy tym, iż gotowy jest udzielić wsparcia merytorycznego takim inicjatywom. Jak informuje autor (Kościelniak, 2023, s. 7–9), w polskiej historiografii niewiele jest przykładów przewodników historyczno-turystycznych szlakiem wydarzeń militarnych, a inspiracją do napisania tego był *Przewodnik po polach bitew wojny polsko-rosyjskiej 1830–1831* autorstwa Ottona Laskowskiego (Laskowski, 1931) wydany w 1931 roku. Co jednak wyraźnie zaznaczył, a czytelnik może się przekonać już z informacji zawartych we wstępie, *Pola bitew w Poznaniu i okolicach*… to publikacja zupełnie nowatorska (Kościelniak, 2023, s. 7).

Praca *Pola bitew w Poznaniu i okolicach*…, liczy łącznie 333 strony. Składa się z: *Wstępu* (s. 5–9), zawierającego informacje o kulisach jej powstania, charakterze pracy, jej inspiracjach i celach, *Wprowadzenia* (s. 10–53), zawierającego szkic wszystkich konfliktów zbrojnych, w ramach których miały miejsce starcia opisane w dalszej części, wykaz kryptonimów autorskich (s. 54), chronologicznie ułożone *Kalendarium bitew i potyczek Poznania i okolic* (s. 55––56), mapy je obrazującej (s. 57), bibliografii (s. 58––62) i właściwej części merytorycznej (s. 63–333). Ta, oprócz wspomnianego wprowadzenia, składa się z uszeregowanych alfabetycznie miejscowości, przy których przedstawione zostały związane z nimi walki uszeregowane w porządku historycznym. Opisując strukturę dzieła, podkreślić należy bogatą szatę graficzną, składającą się przede wszystkim z map i fotografii ukazujących scenki odgrywane przez rekonstruktorów, mające w pewien sposób odzwierciedlać prezentowane wydarzenia.

Analizując niniejszą pracę, podzielić należy słuszność założeń tego projektu, a także jego realizację. Przewodniki historyczno-turystyczne mają w Polsce długą tradycję, sięgających jeszcze czasów przedwojennych, czego przykład przedstawił jako swoją inspirację K. Kościelniak[3]. Można stwierdzić zatem, że sama koncepcja propozycji opierania wypraw turystycznych na kontekście historycznym czy nauki poprzez podróże nie jest niczym nowym. Błędne jednakże byłoby stwierdzenie, że *Pola bitew w Poznaniu i okolicach*… to li tylko kolejna pozycja poszerzająca wątłą pod takim kątem historiografię polską, nie wnosząca do niej żadnej świeżości. Zgodzić należy się z autorem, że stanowi ona pewne *novum*, przede wszystkim dzięki zachęcie czytelnika do interakcji, w postaci możliwości samodzielnego rozrysowania działań taktycznych, w oparciu o zamieszczoną treść. Docenić w tym względzie należy także taki szczegół, jak dobór papieru, z jakiego wykonane są strony (w tym mapy), ułatwiającego posługiwanie się ołówkiem czy kredką[4]. Chciałoby się stwierdzić, że jest to pomysł na tyle trafny, że warto by go było rozwinąć. Co do samej treści, zdecydowanie *in plus* potraktować należy szeroki wachlarz 30 zaprezentowanych miejsc i 69 starć, jakie miały miejsce w ich okolicach. Jak zaznaczył autor, punktem wyjścia do jego skompletowania było wytyczenie „regionu Poznania", sięgającego nie dalej niż 50 km od centrum miasta (Kościelniak, 2023, s. 5). Tym bardziej wrażenie robi ogrom materiału, jaki udało się zgromadzić. Co cenne, każda przywoływana miejscowość na stronie tytułowej ma mapę[5] wraz z krótką informacją dotyczącą dróg dojazdowych, co niewątpliwie jest użyteczne dla turystów poruszających się własnym środkiem lokomocji. Kończąc część związaną ze stroną wizualną przewodnika, należy poświęcić kilka słów zamieszczonym fotografiom. Współpraca z firmą „Walhalla. Inscenizacje Historyczne", tak jak było wspomniane, zaowocowała sesją zdjęciową, której efekty widoczne są w postaci oprawy graficznej. Podkreślić w tym miejscu należy nie walor *stricte* „rekonstrukcyjny" tychże, gdyż nie przystają one do takiej ramy, ale symboliczny i estetyczny. Scenki utrzymane w konwencji minimalistycznej (są one głównie 3–4-osobowe) mają na celu ogólnikowo przedstawić czytelnikowi typowe wyposażenie walczących stron i czysto symbolicznie przekazać charakter opisywanych działań. Są one też utrzymane generalnie w dość luźnej atmosferze, co niewątpliwie sprawia, że są miłe dla oka. Inną cechą

[3] Spośród tego typu dzieł można wymienić także: J. Moszczeński, T. Pelczarski, A. Lenkiewicz, *Szlakiem II brygady legionów polskich w Karpatach wschodnich*, Warszawa 1937.

[4] Przeważnie tego typu prace wydawane są na papierze kredowym, nieprzyjaznym wobec wszelkich szkiców.

[5] Którą można następnie wykorzystać do sporządzenia rysunków działań.

charakterystyczną, na jaką koniecznie trzeba zwrócić uwagę, jest częste wykorzystywanie współczesnej przestrzeni (np. aglomeracji miejskich) jako tła, co również podnosi ich atrakcyjność. Czytelnik zauważywszy ten zabieg może w pewien sposób potraktować je jako swoisty "wehikuł czasu", obrazujący, jak bardzo przez stu- czy dziesięciolecia zmienił się krajobraz kulturowy. Ważne także jest, że przemożną część pozujących postaci odgrywali studenci, co można pochwalić jako przejaw (jeden z dwóch) aktywizacji ich na polu popularyzatorskim i naukowym. Kolejnym przykładem tego jest, nadmieniona na początku, współpraca w zakresie tworzenia szkiców poszczególnych bitew. Opisy starć zamieszczone w przewodniku są zadowalające pod kątem merytorycznym i zdecydowanie łatwo przyswajalne oraz użyteczne dla czytelników, co jednoznacznie oznacza, iż autorzy dobrze wywiązali się ze swojego zadania. Zaangażowanie studentów w tym projekcie, co należy jeszcze raz wyraźnie zaznaczyć, to trafny i szlachetny pomysł, gdyż w ten sposób mogą oni wykazać się swoją wiedzą i umiejętnościami z zakresu pracy historyka, a publikacja taka jak ta może posłużyć jako motywacja do dalszego rozwoju naukowego[6].

[6] Zaangażowani uczniowie mogą natomiast przekonać się, czy mogą nie uwzględnić w planach swojej dalszej edukacji studiów historycznych.

Przewodnik jako całość, biorąc pod uwagę jego prostą, logiczną formę, przy zachowaniu atrakcyjności koniecznej dla tego typu publikacji, ocenić należy jako pozytywny rezultat dobrze przemyślanego pomysłu. Warto nadmienić, że recenzentami tej pracy byli profesorowie Zbigniew Pilarczyk i Danuta Konieczka-Śliwińska, zasłużeni dydaktycy oraz badacze dziejów regionu Wielkopolski, co niewątpliwie traktować trzeba jako wyraz pozytywnego odzewu środowiska naukowego. Konkludując, publikacja *Pola bitew w Poznaniu i okolicach. Przewodnik historyczno-turystyczny* w opracowaniu Karola Kościelniaka to innowacyjna pozycja, którą warto polecić szerokiemu gronu odbiorców. Żywić należy także nadzieje, że wytyczy ona nową ścieżkę w przestrzeni przewodników historyczno-turystycznych, które to wobec obecnej, dużej aktywności wycieczkowej Polaków, są ważnym narzędziem popularyzacji wiedzy historycznej.

Bibliografia:

Kościelniak K., *Pola bitew w Poznaniu i okolicach. Przewodnik historyczno-turystyczny*, Toruń 2023.

Laskowski O., Moszczeński J., Pelczarski T., *Przewodnik po polach bitew wojny polsko-rosyjskiej 1830–1831*, Warszawa 1931.

Lenkiewicz A., *Szlakiem II brygady legionów polskich w Karpatach wschodnich*, Warszawa 1937.